

*Венгринюк М. І.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри філології та перекладу
Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу*

*Василик Р. В.,
студентка II курсу спеціальності 035 «Філологія»
Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу*

СПЕЦИФІКА РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ БІНАРНИХ КОНЦЕПТІВ «ПОРЯДОК – БЕЗЛАД» У ВИДАННІ МАРІ КОНДО «ВИКИНЬ МОТЛОХ ІЗ ЖИТТЯ!»

Анотація. У статті йдеться про специфіку репрезентації бінарних концептів «порядок – безлад» у виданні Марі Кондо «Викинь мотлох із життя!» Розкрито сутність поняття «бінарні концепти», зацентровано на внеску вітчизняних дослідників у вивчення теми, окреслено перспективність розкриття змісту бінарних концептів крізь призму лінгвокультурології, когнітивної лінгвістики, аксіології. Наголошено на тому, що бінарні концепти – це семантично місткі конструкти, якими послуговуються і для представлення ціннісних уявлень про навколишню дійсність, і для опису вироблених національними традиціями стереотипів, і для розкриття мовної картини світу загалом. Зазначено, що в сучасній лінгвістиці бінарні концепти розглядають як складне ментальне утворення, яке складається з двох рівноправних, поєднаних між собою особливим видом бінарних зв'язків компонентів, які відображають різновекторність аксіологічного навантаження двох протилежних фрагментів дійсності. Ліва частина такої опозиції маркована позитивно, а права – негативно. У статті ґрунтовно представлено специфіку репрезентації бінарних концептів «порядок – безлад» у виданні Марі Кондо «Викинь мотлох із життя!», виявлено їхні ключові лексико-семантичні маніфестації та оцінне наповнення в тексті. Особливу увагу приділено поняттю «текстовий медіатор», основне завдання якого полягає у встановленні взаємодії між бінарними концептами. Наголошено на тому, що бінарні концепти «порядок – безлад» в аналізованому виданні Марі Кондо постають як аксіологічно місткі конструкти. Концепт «порядок» у тексті набуває позитивного маркування (свіжість, ясність, вільний час, енергія, баланс, безтурботність, впевненість, комфорт, спокій та ін.). Концепт «безлад» натомість репрезентує негативне оцінне наповнення (тяжка атмосфера, втома, шум, захарашеність, огида, розчарування та ін.). Закцентровано на тому, що чіткої аксіологічної межі між концептами немає.

Ключові слова: бінарна опозиція, бінарні концепти «порядок – безлад», текстовий медіатор, оцінність, лексико-семантичні маніфестації концептів.

Постановка проблеми. Вивчення бінарних концептів – парних, семантично протилежних понять, як-от: «свобода – відповідальність», «людина – техніка» «краса – потворність», «свій – чужий» тощо – все частіше потрапляє до кола мовознавчих зацікавлень. Сьогодні ідея бінарності проникла в різні сфери мовознавчої науки, об'єднавши довкола себе дослідни-

ків у сфері когнітивної лінгвістики, лінгвокультурології, семіотики та аксіології. Поняттям «бінарні концепти» послуговуються і для представлення ціннісних уявлень про навколишню дійсність, і для опису вироблених національними традиціями стереотипів, і для розкриття мовної картини світу загалом. Така всеосяжність поняття зумовлена тим, що бінарні категорії входять до базових структур людського мислення і є універсальним засобом організації знакових систем.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичне і практичне підґрунтя до розуміння сутності бінарних концептів закладено в працях багатьох сучасних дослідників (О. П. Дубчак [1], Ю. В. Жарікова [2], Т. В. Луньова [3], К. С. Подсевак [4], Т. Ф. Семашко [5], Л. Ф. Щербачук [6], С. М. Щербина [7], Н. М. Гоца [7] та ін.). Дослідники вивчають бінарні концепти насамперед крізь призму:

- репрезентації мовної картини світу [1; 2];
- етнічної стереотипізації [5];
- дискурсивного конструювання [3].

У сучасній лінгвістиці бінарні концепти розглядають як «складне ментальне утворення, що складається з двох рівноправних членів, поєднаних між собою особливим видом бінарних зв'язків, які відображають різновекторність аксіологічного навантаження двох протилежних фрагментів дійсності» [7, с. 159]. Ліва частина такої опозиції маркована позитивно, а права – негативно. За висловом Т. С. Семегин, бінарні концепти «відображають генетичну основу одиниць мислення структурувати елементи навколишнього світу за характером їхньої парності / не-парності, різновекторного аксіологічного навантаження, а також протилежності як суттєвої ознаки ментального відображення світу загалом та кожного окремого фрагмента дійсності зокрема» [8, с. 56].

Т. Ф. Семашко, досліджуючи бінарні концепти «свій» і «чужий» в розрізі етнічної стереотипізації, наголошує на неподільності їхньої структури, нерозривності зв'язку між ними і взаємній залежності [5].

Т. В. Луньова узагальнює: «Дослідження бінарних опозицій дають змогу зробити внесок у розв'язання питання про закономірності й специфіку зображення світу людиною. Виконані з використанням методології лінгвокогнітивного підходу, студії бінарних опозицій уможливають моделювання важливих аспектів картин світу, насамперед мовних картин світу» [3, с. 13].

Мета дослідження – розкрити особливості репрезентації бінарних концептів «порядок – безлад» у виданні Марі Кондо «Викинь мотлох із життя!» крізь призму їхнього лексико-семантичного та аксіологічного наповнення.

Виклад основного матеріалу. Видання японської письменниці Марі Кондо «Викинь мотлох із життя!» стало світовим бестселером. В основі книги лежить бінарна опозиція «порядок – безлад», навколо якої і розгортається текст.

«Словник української мови» пропонує таке тлумачення слів «порядок» та «безлад»: *порядок* – 1) стан коли де-небудь чисто, прибрано, всі речі на своїх місцях; 2) правильне або звичне розташування, розміщення чого-небудь; 3) правильний режим життя; 4) стан, коли все робиться, виконується так, як слід, відповідно до певних вимог, правил; 5) добре, правильно; так, як слід; 6) певна послідовність, черговість чого-небудь; *безлад* – 1) брак будь-якого ладу, порядку, системи; 2) порушення встановленого порядку, норм громадського життя тощо; 3) розлад, неспокій [9].

Бінарний концепт «порядок» у виданні Марі Кондо «Викинь мотлох із життя!» набуває таких лексико-семантичних маніфестацій: *речі, які приносять радість, коробка* (універсальний засіб для сортування), *журнали «ESSE» і «Orange Page»* (джерела з корисними порадами та ідеями, які колись надихали письменницю), *футболка з Кіккоро* (річ, яка справді приносить радість), *повага* (Марі Кондо вважає, що порядок полягає в повазі до того, що нас оточує), *досконалість, «кампанії»* (дні запланованого прибирання), *результат, фізична робота, організація простору, сортування за категоріями, свіжі квіти, придбана за кордоном картина* (річ, яка особливо подобається), *душевний переворот* (те, що потрібно відчувати після наведення ладу), *класична музика* (досягнувши порядку вдома, клієнтка нарешті змогла насолодитися музикою), *ефект доміно* (поприбиравши у своїй кімнаті, авторка подала приклад своїм рідним, і незабаром порядок запанував у всьому будинку), *«золота середина»* (стан, у якому перебуває річ, коли стоїть на своєму місці), *прямокутник* (ідеальна форма для правильного зберігання), *«момент клацання»* (момент усвідомлення, що довкола панує порядок).

Натомість бінарний концепт «безлад» набуває в аналізованому тексті таких лексико-семантичних маніфестацій: *речі, які не приносять радість* (через них здавалося, що прибирання марне), *нерозпактовані речі* (ті, які не використовуються і створюють безлад), *ярлики і бірки* (створюють інформаційний безлад), *сортування речей за місцем розташування* (неефективно, з часом призводить до ще більшого безладу), *склад* (кімнати, де панує безлад, нагадують склади непотрібних речей), *«подарунки»* (непотрібні речі, які хтось віддав), *куля / коло* (ця форма, на думку Марі Кондо, створює безлад), *метод «відправ увесь непотріб батькам»*.

Варто відзначити, що бінарні концепти «порядок – безлад» набувають у тексті Марі Кондо локального вираження. *Порядок* – це *своя кімната* (місце, де в дитинстві письменниця прибирала щодня), *класна кімната* (де в шкільні роки Марі Кондо була відповідальна за підтримання порядку), *шухляди та шапка у школі* (там письменниця завжди підтримувала порядок), *будинок письменниці* (те місце, де завжди панує порядок), *японський комод* (найкраще місце для зберігання речей), *водоспад* (ефект від медитації під водоспадом письменниця порівнює з ефектом від прибирання). *Безлад* – це *склад* (місце,

де панує безлад), *шафа, яка стояла посередині дому* (займала надто багато місця, у ній завжди панував безлад), *ванна кімната* (скільки б Марі не старалася наводити там порядок, безлад завжди повертався), *батьківський будинок* (клієнти часто відправляти туди свій непотріб, тому там панував безлад).

У виданні «Викинь мотлох із життя!» Марі Кондо надає бінарним концептам «порядок – безлад» філософського наповнення. Письменниця розповідає про практику фен-шуй, яка полягає в тому, що потрібно не тільки старатися досягнути порядку, але й розставляти речі так, щоб вони притягували щастя. Уявлення про чистоту в цьому вченні збігається з уявленнями, представленим у методі «КонМарі»: «Філософія фен-шуй говорить про життя в гармонії із законами природи. Мета мого підходу до прибирання – ідентична» [10, с. 195].

Бінарні концепти «порядок – безлад» набувають у тексті ще й культурологічного обрамлення. Авторка стверджує, що порядок здебільшого асоціюється з чимось, на що потрібно витратити багато зусиль та енергії. Однак Марі Кондо каже, що японці швидко втямили, яке задоволення можна отримати від складання речей. Наприклад, авторка пояснює, що навіть традиційний японський одяг – кімоно – завжди складали так, щоб він ідеально поміщався в шухляди, зроблені за стандартними розмірами.

У виданні «Викинь мотлох із життя!» Марі Кондо постійно наголошує на важливості прибирання, надаючи таким чином більшої цінності першому концепту «порядок». Однак у тексті немає чіткого поділу на те, що є безладом, а що порядком.

Дослідження показало, що бінарний концепт «порядок» набуває у тексті таких позитивних оцінних маніфестацій:

– *свіжість, ясність*: «Здавалося, моя кімната так змінилася, що навіть повітря стало свіжіше, а мої думки ясніші» [10, с. 24];

– *відпочинок*: «Порядок – це відпочинок для речей...» [10, с. 86];

– *здоров'я*: «На жаль, я не можу показати вам фотографії моїх клієнтів «до» і «після», але я бачила на власні очі, що їхня зовнішність змінюється, коли в їхніх кімнатах панує лад. Їхні фігури стають стрункішими, шкіра – блискучішою, а очі сяють яскравіше» [10, с. 193];

– *щастя*: «Для мене немає більшого щастя, ніж бути оточеною улюбленими речами» [10, с. 182];

– *вільний час*: «У мене достатньо часу, аби відчувати блаженство у своєму спокійному просторі, де навіть повітря здається свіжішим та чистішим; у мене достатньо часу, аби посидіти, попиваючи трав'яний чай, та згадати свій день» [10, с. 37];

– *енергія*: «Якщо ви дотримуватиметеся такого порядку, то пришвидшите свою роботу й досягнете видимих результатів дивовижно скоро. Більш того, через те, що ви зберігатимете лише ті речі, які по-справжньому любите, ваша енергія та радість зростатимуть» [10, с. 70];

– *баланс*: «Намагайтеся встановити такий баланс, завдяки якому ваші речі ніби злітатимуть догори» [10, с. 84];

– *безтурботність*: «Тепер я до кінця свого життя можу ні про що не турбуватися» [10, с. 120];

– *впевненість*: «Прислухавшись до цієї поради, ви кардинально скоротите кількість речей, які вам належать, поринете в стан щастя і набудете впевненості у своєму житті» [10, с. 127];

– *комфорт*: «Ви відчуєте це так чітко, ніби у вашій голові щось клацне, і ви скажете: «Ах! Саме з такою кількістю речей

я можу жити комфортно. Це все, що мені необхідно для щастя. Більше мені нічого не потрібно» [10, с. 127];

– *спокій*: «Ліквідувавши надлишкову візуальну інформацію, яка не дає радості, ви зможете надати своєму простору більше спокою та комфорту» [10, с. 169].

На відміну від концепту «порядок», другий компонент опозиції («безлад») маркований негативно. Авторка репрезентує концепт «безлад» за допомогою таких оцінних маніфестацій:

– *тяжка атмосфера*: «Але коли я навідуюся до таких завзятих учнів, то бачу, що їхні навчальні матеріали захаращують весь простір, обтяжуючи атмосферу в кімнаті» [10, с. 103];

– *зношеність, втома*: «Якщо ви ставитеся до своєї сумки в такий спосіб, вона невдовзі виглядатиме зношеною і втомленою» [10, с. 157];

– *шум*: «Через великий потік інформації, яку ви сприймаєте, коли відчиняєте дверцята шафи, у кімнаті стає «шумно» [10, с. 168];

– *захаращеність*: «Чому моя кімната ще досі виглядає захаращеною, адже я так старалася впорядкувати та прибрати свої речі?» [10, с. 30];

– *огида*: «Вона глибоко впливає на ваше сприйняття і викликає огиду до стану повного безладу» [10, с. 40];

– *розчарування*: «Головною причиною розчарування була шафа, яка стояла посередині дому. Як на мене, більшу частину цієї шафи займав непотрібний мотлох» [10, с. 55].

Як бачимо, концептуальна опозиція «порядок – безлад» – це семантично місткий конструкт. Кожен з її компонентів репрезентує складні смислові нашарування, між якими виникають різноманітні перетини і взаємопереходи.

Варто відзначити, що чіткої оцінної межі між бінарними концептами «порядок – безлад» немає. Усе сприймається індивідуально. Те, що для одного може здатися купою непотребу, для іншого буде скарбом. Наприклад, авторка розповідає про свою стару футболку з Кіккоро, яка не мала б бути в шафі, проте жінка так любить одяг, що береже її вже багато років.

Як відомо, важливу роль під час актуалізації бінарних концептів відіграють текстові медіатори. Поняття медіації передбачає взаємодію між протилежними компонентами концептуальної опозиції і налагодження взаємопереходів між ними. На нашу думку, текстовим медіатором у виданні Марі Кондо «Викинь мотлох із життя!» є концепт «прибирання» – перехідний етап, міст між безладом та чистотою. Результатом прибирання є порядок, але якщо не наводити лад, настає безлад. Потрібно пам'ятати: «Прибирання – це лише інструмент, а не пункт призначення» [10, с. 29]. Спроба навести лад не гарантує порядку, а іноді може призвести до ще більшого безладу. Прибирання також поєднує у собі фізичний і метафізичний аспекти. З одного боку, воно є засобом досягнення мети (чистоти), а з іншого – рушійною силою, що змінює спосіб мислення. Можна простежити, як концепт «прибирання» розширює свої семантичні межі у тексті: «Наведення ладу вдома – це магія, яка робить ваше життя яскравим та щасливим...» [10, с. 130]; «Такий спосіб «спілкування» допомагає вашому одягу залишитися сповненим життям, а ваші стосунки триватимуть довше» [10, с. 91].

У тексті Марі Кондо концепт «прибирання» набуває таких оцінних відтінків:

– *задоволення*: «Процес зберігання сумок в іншій сумці й пошук правильних комбінацій дає стільки задоволення, ніби ви складаєте головоломку» [10, с. 156];

– *енергетичне насичення*: «Прибирання має набагато більший ефект, ніж фен-шуй, камені сили та інші духовні речі» [10, с. 177];

– *перезавантаження*: «Ви ніби «перезавантажуєте» своє життя і з'ясовуєте всі свої справи, щоб можна було зробити наступний крок вперед» [10, с. 120].

Висновки і пропозиції. Отже, бінарні концепти «порядок – безлад» у виданні Марі Кондо «Викинь мотлох із життя!» набувають аксіологічно містких лексико-семантичних маніфестацій. Перший компонент опозиції – концепт «порядок» – постає у тексті як позитивно маркований, а другий – концепт «безлад» – негативно. Порядок – це свіжість, ясність, вільний час, енергія, баланс, безтурботність, впевненість, комфорт, спокій та ін. Концепт «безлад» натомість репрезентує негативне оцінне наповнення: тяжка атмосфера, втома, шум, захаращеність, огида, розчарування та ін. Представлені бінарні концепти розширюють свої смислові межі в тексті шляхом уведення їх у філософський та культурологічний контекст.

Перспективи дослідження пов'язані з вивченням різних пар бінарних концептів у текстах художніх і нехудожніх видань.

Література:

1. Дубчак О. П. Концептуальна опозиція «свій» – «чужий» в українській мовній картині світу : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 – українська мова. Київ, 2009. 24 с.
2. Жарікова Ю. В. Бінарна опозиція чоловік / жінка у румейській та новогрецькій мовних картинах світ. *Вісник Маріупольського державного гуманітарного університету*. Сер. : Філологія. 2010. Вип. 3. С. 170–174.
3. Луньова Т. В. Дискурсивне конструювання бінарної опозиції «краса / потворність» в есе Крейга Рейна про творчість Жоржа Сера. *Закарпатські філологічні студії*. 2019. Вип. 8. Т. 1. С. 12–16.
4. Подсевак К. С. Бінарна опозиція «людина-техніка» у лінгвокогнітивному висвітленні (на матеріалі наукової фантастики Р. Бредбері) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 – германські мови. Київ, 2020. 272 с.
5. Семашко Т. Межі дихотомії «свій» – «чужий» в аспекті етнічної стереотипізації. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*. Серія : Мовознавство. 2014. № 2. С. 237–241.
6. Щербачук Л. Ф. Концептуалізація бінарної опозиції КРАСА / ПОТВОРНІСТЬ у сфері української фразеології. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. Сер. : Філологія. Соціальні комунікації. 2011. Том 24 (63). № 4. Частина 2. С. 198–202.
7. Щербина С. М., Гоца Н. М. Онтологічна сутність бінарних концептів та основні підходи до їх вивчення у сучасній лінгвоконцептології. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер. : Філологія. 2014. № 13. С. 157–160.
8. Семенін Т. С. Динаміка семантичної структури бінарних концептів ПРЕКРАСНИЙ / ПОТВОРНИЙ в англійській та українській мовах : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.17. Київ, 2011. 197 с.
9. Словник української мови : в 11 т. / Білодід І. К. та ін. (1970–1980). URL: <http://sum.in.ua/>
10. Кондо М. Викинь мотлох із життя. Харків : Клуб Сімейного Дозвілля, 2019. 206 с.

Venhryniuk M., Vasylyk R. The specifics of representing the binary concepts of “order – disorder” in Marie Kondo’s “Tidying Up Your Life!”

Summary. The article discusses the specifics of representing the binary concepts of “order – disorder” in Marie Kondo’s publication “Tidying Up Your Life!” It reveals the essence of the concept of “binary concepts”, emphasizes the contribution of domestic researchers to the study of the topic, and outlines the prospects for revealing the content of binary concepts through the prism of linguoculturology, cognitive linguistics, and axiology. It is emphasized that binary concepts are semantically rich constructs used both to represent value perceptions of the surrounding reality and to describe stereotypes developed by national traditions, as well as to reveal the linguistic picture of the world in general. It is noted that in modern linguistics, binary concepts are considered a complex mental formation consisting of two equal components connected by a special type of binary relations, reflecting the axiological load of two opposite fragments of reality.

The left part of such opposition is marked positively, while the right is marked negatively. The article thoroughly presents the specifics of representing the binary concepts of “order – disorder” in Marie Kondo’s publication, identifying their key lexical-semantic manifestations and evaluative content in the text. Particular attention is paid to the concept of “textual mediator,” whose main task is to establish interaction between binary concepts. It is emphasized that the binary concepts of “order – disorder” in the analyzed publication by Marie Kondo appear as axiologically rich constructs. The concept of “order” in the text acquires positive connotations: freshness, clarity, free time, energy, balance, carefreeness, confidence, comfort, peace, etc. In contrast, the concept of “disorder” represents negative evaluative content: heavy atmosphere, fatigue, noise, clutter, disgust, disappointment, etc. It is highlighted that there is no clear axiological boundary between the concepts.

Key words: binary opposition, binary concepts “order – disorder”, textual mediator, evaluative.